

HET ARENA MODEL

IDO ABRAM, mei 2008

Allereerst wordt het Arena model voor intercultureel leren ontwikkeld en toegelicht, dat ook als een algemeen model voor menselijk leren opgevat kan worden. Dit gebeurt in twaalf korte paragrafen. In de Bijlage wordt de vraag beantwoord, hoe je een identiteitscirkel maakt.

Identiteit en Imago

Identiteit heeft altijd iets met jezelf te maken. Het is de manier waarop je in het leven staat en de wereld ziet. Het is het verhaal dat je over jezelf vertelt. Dat verhaal is nooit af en verandert tijdens je leven. Identiteit wordt daarom een dynamisch begrip genoemd. ‘Identiteit’ en ‘zelfbeeld’ gebruiken we als synoniemen. Identiteit of zelfbeeld geeft aan hoe iemand zichzelf ziet, ervaart, waardeert en dat kenbaar maakt. ‘Imago’ is daar de tegenhanger¹ van, het tegenbeeld. Het verwijst naar het beeld dat anderen van iemand hebben en de uitingen dáárvan. Je kan ook zeggen: identiteit is zelfdefinitie, imago is de identiteit die door anderen wordt opgelegd.² Nog anders gezegd: imago is biografie, identiteit is autobiografie.

We beperken ons tot de identiteit en het imago van *mensen*. Individuele voorkeuren voor of persoonlijke visies op iets, iemand of wat dan ook, maken deel uit van zowel identiteit als imago. Over de identiteit en het imago van andere ‘soorten’: dieren, planten, dingen, plekken of noem maar op, spreken we hier *niet*.

Anderen zien een persoon op velerlei manieren. In principe op net zo veel manieren als er anderen zijn. Wanneer we spreken over hét imago van een persoon, selecteren we – bewust of onbewust – zijn of haar in onze ogen meest voorkomende of opvallende eigenschappen. Als we het over dé identiteit van een persoon hebben, dan selecteert hij of zij die eigenschappen zélf.

Groepen

Een ‘groep’ bestaat uit twee of meer personen, die minstens één eigenschap (kenmerk) gemeen hebben. Die eigenschap kan reëel zijn, maar evengoed denkbeeldig, vermeend of toegeschreven. Ook van groepen wordt gezegd, dat ze een eigen identiteit hebben: de vrouwelijke identiteit, de mannelijke identiteit, de Nederlandse identiteit, de Europese identiteit, de identiteit van een school, enzovoort. De vaststelling van het ‘eigene’ van de groepsidentiteit staat meestal in dienst van een wenselijk geacht zelfgevoel. Tot dat eigene moet dan worden opgevoed en daarnaar moet liefst ook worden geleefd.³ Bij het eigene, het kenmerkende of het typische van een groep gaat het om verschillende ervaringsgebieden, die de leden van een groep aan elkaar bindt. Die gedeelde ervaringsgebieden worden daarom ook

¹ Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (1995, 12^e druk): “**tegenhanger**, persoon of zaak die op een andere lijkt en er een paar mee vormt of zou kunnen vormen, synoniem *pendant*”.

² Informatiebrochure *Programma Sociale Cohesie*. NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek), Den Haag, mei 2000, p. 19.

³ De laatste twee zinnen in de tekst zijn een parafrase van enkele passages uit een column van Jan Blokker: ‘Prinses Máxima stapte in een kwal’. *NRC Handelsblad*, 12 oktober 2007.

wel 'bindingen' genoemd – zoiets als familiebanden. Er is sprake van een betrokkenheid op zaken die er kennelijk toe doen, op dingen die men belangrijk vindt, op waarden die men in stand wil houden. Ervaringsgebieden heten daarom ook wel waardegebieden.

Tegenover de groepsidentiteit staat het groepsimago. Het beeld, dat niet-Nederlanders van Nederland hebben, heet dan het Nederlandse imago. De manier waarop vrouwen mannen zien is het mannelijke imago. De manier waarop mannen over zichzelf denken en spreken, toont de mannelijke identiteit.

Voorbeelden van groepen zijn “gezinnen, stammen, dorpen, verenigingen, kerken, bedrijven, naties ...”, maar ook minder voor de hand liggende groepsverbanden vallen er onder, zoals de mensen die betrokken zijn bij “vergaderingen, wedstrijden, stakingen, oorlogen, revoluties”⁴. Groepen kunnen elkaar dwarszitten en naar het leven staan, maar kunnen elkaar ook helpen of van elkaar leren. Omdat elke groep zijn eigen codes, instituten, taal(gebruik), geschiedenis, techniek en symboliek kent, afgekort tot ‘cultuur’, spreken we in het geval dat groepen (groepsleden) iets van elkaar leren en elkaar leren kennen van ‘intercultureel leren’.

Bij groepen is het soms moeilijk te bepalen, wie ertoe behoren. Zijn dat bij een school de docenten en de leerlingen, of horen daar ook de ouders en het niet-onderwijzend personeel toe? En gaat het om de school zoals die nu is of om de school vanaf de oprichting? Behoren tot de diertuin de mensen die er werken of ook de bezoekers? Als oorlog een groepsverband is (zie hierboven), wie maken daar dan deel van uit? Zijn dat de daders, de slachtoffers en de omstanders – en zo ja, wie zijn dat dan? Zijn er ook mensen, die niet tot één van deze drie subgroepen behoren – baby’s bijvoorbeeld? Behoren tot een religie alleen de gelovigen of ook de ex-gelovigen?

Pas als we het eens zijn over wie de groepsleden zijn, is het mogelijk iets zinnigs te zeggen over dé groepsidentiteit en hét groepsimago. Maar ook dan zijn het begrippen, waar we voorzichtig mee om moeten gaan. Net zo behoedzaam als met andere generalisaties.

Bijvoorbeeld Nederland

Laten we Nederland als voorbeeld nemen. “Al eeuwenlang schrijven buitenlanders die Nederland bezoeken de inwoners van ons land bepaalde karakteristieken toe. Dat zijn dan ‘typisch Nederlandse’ zaken, bijvoorbeeld onze hoge graad van corporatisme, of, simpeler gezegd, het poldermodel. Die buitenlanders zuigen dat niet uit hun duim. Je kunt het ook omdraaien: stel dat ik zou beweren dat Nederland per traditie een land is van contrasten en extremen, dat Nederlanders exuberant zijn en gepassioneerde levensgenieters, dat hier een cultuur heerst van ‘winner takes all’, en dat we ons uitleven in vertoon van rijkdom en wellevend zijn in het verkeer – dan zou iedereen met enige kennis van zaken op zijn minst zijn wenkbrauwen fronsen.”⁵ Er is dus kennelijk iets, dat we de Nederlandse identiteit en het Nederlandse imago kunnen noemen. Maar we moeten niet veronderstellen, dat iedereen precies weet wat daarmee bedoeld wordt, of er hetzelfde onder verstaat.

Er zijn echter ook mensen, die het beter vinden het gebruik van aanvechtbare, subjectieve of vage begrippen zoveel mogelijk te vermijden: “Loop er liever met aandacht omheen, bekijk

⁴ Goudsblom, J. Voorwoord bij Elias, N. *Wat is sociologie?* Spectrum, Utrecht / Antwerpen, 1971, p. 7.

⁵ Frits van Oostrom. ‘Identiteit? Praat liever over binding’. *NRC Handelsblad*, 13 oktober 2007. Van Oostrom is voorzitter commissie Canon van Nederland, universiteitshoogleraar te Utrecht en president van Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

het van alle kanten maar stap er niet in, behandel het kortom als een enorme kwal op het strand”⁶. Wij hanteren de begrippen identiteit en imago wél, omdat er van de taal weinig zou overblijven, als we alle woorden schrappen, die een onduidelijke of meerduidige betekenis hebben. Die rigoureuze maatregel is onnodig. De betekenis van een woord wordt minder glibberig, als we weten hoe het gebruikt wordt en werd. “De betekenis van een woord is – meestal – het gebruik van dat woord in de taal.”⁷

Behoren tot een groep

Elk individu behoort tot meerdere groepen en dus worden er meerdere groepsidentiteiten / groepsimago's aan hem of haar gekoppeld. Door de toenemende globalisering neemt het aantal van die groepen toe. “We maken allemaal deel uit van het persoonlijke, het plaatselijke, het nationale, het universele en het wereldwijde.”⁸ Niet alle groepen, waartoe iemand behoort, zijn voor hem of haar even belangrijk. Vooral de groepen die haar leden minimaal “sociale status [menselijke waardigheid], veiligheid en hulp”⁹ kunnen bieden, zijn voor hen belangrijk. Groepen die vandaag belangrijk zijn, kunnen dat belang morgen verliezen. Andere groepen kunnen opeens belangrijk worden.

Tot welke groepen kunnen we zoal behoren? Bij sommige groepen heeft iedereen een tijdje gehoord: kinderen. Tot sommige gaan velen van ons eens behoren: ouderen. Er zijn twee groepen, waar we – meestal – ons hele leven deel van uitmaken: vrouwen of mannen. We kunnen lid zijn van een geloofsgemeenschap of een familie. Voor sommige groepen moet je gekozen worden: het parlement of het Nederlands elftal. Voor andere groepen kies je zelf: de abonnees van een krant.

Vervlechting van individu en groep

Het is een veel voorkomende fout het verschil tussen individu en groep te verabsoluteren. Het onderscheid tussen die twee verwijst daarentegen naar een onderlinge afhankelijkheid en wederzijdse betrokkenheid, met name als iemand zijn of haar groepslidmaatschap belangrijk vindt. De relatie tussen een mens en een voor die persoon belangrijke groep heeft de structuur van een vervlechting of netwerk. Een voorbeeld van een voor iedereen belangrijke groep is de maatschappij, waarin hij of zij leeft.

“De steeds terugkerende tegenstelling ‘individu’ en ‘maatschappij’, die het zo doet lijken alsof er hoe dan ook individuen zonder maatschappij en maatschappijen zonder individuen bestaan, blijkt in het licht van zulke vervlechtingsmodellen hoogst twijfelachtig. (...) Als men sociologische handboeken doorbladert, treft men veel vakjargon aan dat op geïsoleerde en statische objecten schijnt te slaan, terwijl het toch bij nader inzien op mensen betrekking heeft, die in voortdurende beweging zijn of waren en in voortdurende relatie met andere mensen staan of stonden. Men denke aan begrippen als ‘norm’ en ‘waarde’, ‘functie’ en ‘structuur’, ‘sociale klasse’ of ‘sociaal systeem’. Het begrip ‘maatschappij’ zelf heeft evenals ‘natuur’ dit karakter van een geïsoleerd object in rusttoestand. Hetzelfde geldt voor het begrip ‘individu’. Dientengevolge voelen wij ons steeds weer tot onzinnige formuleringen genoodzaakt, zoals bijvoorbeeld ‘individu *en* maatschappij’, wat de indruk wekt alsof

⁶ De historicus Ernst Kossmann, geciteerd in Blokker (2007).

⁷ Wittgenstein, L. *Philosophical Investigations*. Basil Blackwell, Oxford, 1958, Part 1, paragraph 43.

⁸ Hollak, R. ‘De chaos laat zich niet vangen in simpele denkschema’s’. *NRC Handelsblad*, 13 oktober 2001.

⁹ Rabbie, J.M. ‘Over het ontstaan van samenhang en cohesie binnen groepen en van rivaliteit en vijandigheid tussen groepen’. *Leuvense Perspectieven* 46 (mei 1992), p. 160.

‘individu’ en ‘maatschappij’ twee verschillende dingen zijn, zoals tafel en stoel, pot en deksel. Men kan dan in lange discussies verwickeld raken welke betrekkingen er bestaan tussen deze schijnbaar los van elkaar staande objecten, hoewel men op een ander niveau van bewustzijn misschien goed inziet dat samenlevingen door individuen gevormd worden, en dat individuen hun specifiek menselijk karakter, dus bijvoorbeeld hun vermogen om te spreken en te denken en lief te hebben alleen in en door hun relaties met anderen, dus ‘in de samenleving’, kunnen ontwikkelen”¹⁰.

Eenvoudige zinnen als ‘ik ben een Nederlandse leraar’ en ‘hij wordt op school gepest’ maken de hier bedoelde vervlechting tussen individu en groep duidelijk. Ook de identiteit van een individu en de identiteiten van de groepen waartoe hij of zij behoort, zijn vervlochten. En hetzelfde geldt voor imago.

Conflict en Dialoog

De discrepantie tussen identiteit en imago leidt tot spanning en conflict, maar kan ook het begin van een dialoog zijn. Dialoog is gericht op uitwisseling, openheid en wederzijdse belangstelling. Dialoog is niet een wereldvreemd of naïef concept. Dialoog mag kritisch zijn, maar dan wel in opbouwende zin (opbouwende kritiek). De meeste alledaagse conflicten, maar ook de grote politieke strubbelingen, worden ermee opgelost. Een conflict levert doorgaans winnaars én verliezers op. Een dialoog daarentegen kent alleen maar winnaars. Daarom loont dialoog meer dan conflict en is vrede te verkiezen boven oorlog. Misschien niet altijd op de korte, maar wel op de lange termijn. Er zijn echter ook tegenstellingen, die niet op te lossen zijn. Als twee partijen honderd procent van mening verschillen en honderd procent overtuigd zijn van hun eigen gelijk en als hun bereidheid om tot een compromis te komen nul komma nul is, dan is het conflict onoplosbaar. Maar zulke tegenstanders bestaan er in werkelijkheid niet of nauwelijks – en als ze al bestaan betekent dat niet, dat ‘gezworen vijanden’ dat eeuwig blijven. Daarom is er veel voor te zeggen dialoog en conflict eerder als tegenhanger dan als tegenstelling te zien.

Meerderheids- en minderheidsgroepen

Een samenleving kent meerderheids- en minderheidsgroepen, groepen met meer en groepen met minder macht. In de loop van de tijd zien we dat die machtsverhoudingen zich wijzigen: niet elke meerderheidsgroep houdt de macht en niet elke minderheidsgroep blijft machteloos. Ook hier is sprake van dynamiek. “Meer of minder wisselende machtsbalansen vormen een integraal element van alle menselijke betrekkingen”¹¹. Wat zich in de maatschappij op macroniveau afspeelt, zien we ook op microniveau terug, bijvoorbeeld in gezinnen. Vanaf hun geboorte en nog vele jaren later vormen kinderen een minderheidsgroep en hun ouders een meerderheidsgroep. Als de kinderen volwassen zijn en de ouders ondertussen bejaard, kunnen de rollen omgedraaid zijn.

Machtiger = Beter?

Wat weten we van de minder machtige groepen, of preciezer gezegd: wat weten we van de identiteiten van de tientallen minderheidsgroepen die de wereld rijk is. Of: wat weten we van de identiteit van kinderen, werklozen, ouderen en zieken? Meestal bitter weinig, als we

¹⁰ Elias (1971), p. 107 en 124.

¹¹ Elias, N. (1971), p. 80.

tenminste niet zelf tot één (of meer) van die groepen behoren of er dagelijks mee omgaan. Wat verklaart die onwetendheid en ongeïnteresseerdheid? “We kunnen steeds opnieuw vaststellen dat mensen die tot groepen behoren die in termen van *macht* sterker zijn dan andere groepen waarmee ze te maken hebben, van zichzelf denken dat ze in menselijk opzicht *beter* zijn dan de anderen”¹². Mensen die zichzelf beter vinden, hebben in de regel geen belangstelling voor mensen die zij minder vinden. Zodra ze een bepaalde groep als minder zien, interesseren ze zich in de regel dus ook niet voor de identiteit van de groep, voor de manier waarop die groep zichzelf ziet, ervaart, waardeert en dat uit. Ze hebben genoeg aan het beeld dat ze zelf van die groep hebben en dat is het imago. Uiteraard uit zich dat dan negatief. Op deze wijze krijgen minderheidsgroepen hun negatieve imago en ontkennen of negëren meerderheidsgroepen de identiteit van minderheidsgroepen. Het is de voedingsbodem van de onderdrukking van een willekeurige groep door een andere groep met meer macht. Het kan tot gewelddadigheid en conflicten leiden.

Er zijn ook afwijkingen van het hier beschreven doemscenario: minderheidsgroepen die eerder geïdealiseerd dan gedemoniseerd worden en een té positief imago toegedicht krijgen. Denk alleen maar aan ‘le bon sauvage’ (de edele wilde) van de Franse filosoof Jean-Jacques Rousseau en aan ouders, die de fouten van hun kinderen niet willen zien: ‘ieder meent zijn uil een valk te zijn’. Maar dit zijn toch uitzonderingen op de regel, dat minderheidsgroepen er bekaaid afkomen en ondergewaardeerd worden.

Zodra het zelfbewustzijn van een minderheidsgroep groeit, zet de ondermijning van de onderdrukkende macht al in: “De gekoloniseerde moet zich zelf, evenals de jood of de zwarte, niet loochenen of verstoppen, om zijn respectievelijke racistische tegenstanders te ontwapenen. Hij moet eisen geaccepteerd te worden zoals hij is, met zijn verschillen.”¹³ Emancipatie van minderheidsgroepen en acceptatie van hun identiteiten – minderheidsidentiteiten dus – door meerderheidsgroepen zijn twee kanten van één zaak.

Gelijkwaardigheid van identiteit en imago

Het algemene punt is dit: identiteit en imago zijn beelden, die elkaar én overlappen én nooit helemaal samenvallen. Kunnen ze ook niets gemeen hebben? Theoretisch wél, maar praktisch niet. Identiteit en imago beïnvloeden elkaar over en weer, als er tenminste enige vorm van onderlinge communicatie bestaat, hoe gering ook. In identiteit klinkt altijd imago mee – en omgekeerd. Bij elke uitspraak of overweging, toegespitst op óf alleen identiteit óf alleen imago, is het verstandig daar rekening mee te houden.

Identiteit en imago kunnen beide bevooroordeeld en vals zijn, maar evengoed eerlijk en treffend. Er is geen enkel intellectueel of logisch argument te bedenken om op voorhand meer waarde toe te kennen aan het ene of het andere beeld. De twee beelden moeten daarom in gelijke mate de kans krijgen om hun waarde te bewijzen. Het is een kwestie van integriteit ze in principe als gelijkwaardig op te vatten en als zodanig te behandelen.

¹² Elias, N. ‘Een theoretisch essay over gevestigden en buitenstaanders’. In: Elias, N. & Scotson, J.L. *De gevestigden en de buitenstaanders. Een studie van de spanningen en machtsverhoudingen tussen twee arbeidersbuurten*. Spectrum, Utrecht / Antwerpen, 1976, p. 7.

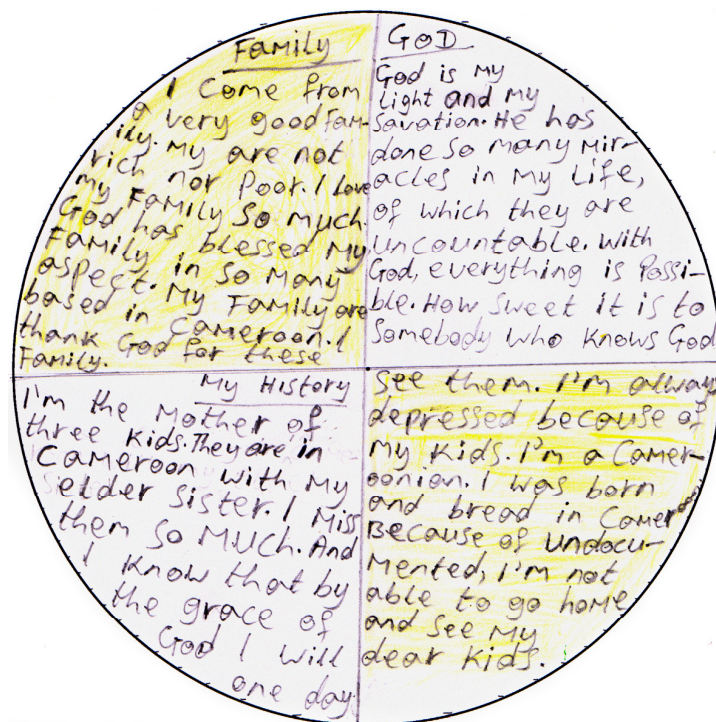
¹³ Memmi, A. *Racisme hoezo? (Ontmaskering van een onderdrukkingsmechanisme)*. Transkulturele uitgeverij Masusa, 1983, noot 40.

Bijvoorbeeld zo¹⁴:

1. Behandel elk(e) bewering, gezichtspunt, beeld, 'waarheid', hypothese, overtuiging ... op dezelfde manier, ongeacht of die van jezelf afkomstig is of van een ander.
2. Stel jezelf steeds de volgende zeven vragen en beantwoord ze: (1) Wat betekent die bewering, dat gezichtspunt, dat beeld, die 'waarheid', die hypothese, die overtuiging ...? (2) Wat spreekt ervoor? (3) Wat spreekt ertegen? (4) Welke alternatieve beweringen, gezichtspunten, beelden, 'waarheden', hypothesen, overtuigingen ... staan er tot je beschikking? (5) Wat spreekt er voor elk alternatief? (6) Wat spreekt ertegen? (7) Welke beweringen, gezichtspunten, beelden, 'waarheden', hypothesen, overtuigingen ... zijn in het licht van deze overwegingen het meest aannemelijk of veelzeggend?

Identiteitscirkels

Met een segmentencirkel kan de identiteit van een persoon op een speelse en eenvoudige manier gevisualiseerd worden. In de segmenten is plaats voor het eigene van de persoon en voor wat hij of zij belangrijk vindt. Daarom wordt zo'n cirkel een identiteitscirkel of ID-cirkel genoemd.¹⁵ De persoon zelf tekent zijn of haar cirkel. Het belangrijkste maakt hij of zij het grootst, het minder belangrijke kleiner. Het levert een tijdsgebonden beeld op. Het is een momentopname.

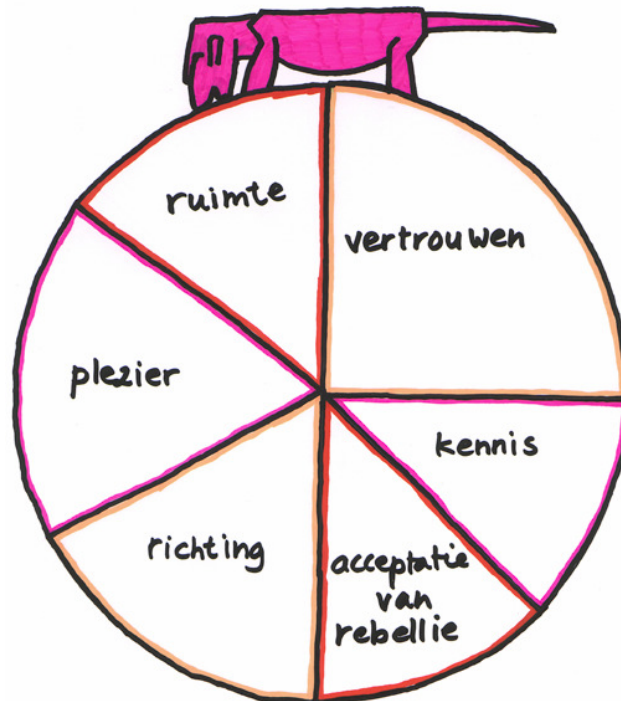
Afrikaanse vrouw in Amsterdam

¹⁴ Kaufmann, W. *Without Guilt and Justice. From Decidophobia to Autonomy*. Peter H. Wyden, New York, 1973, p. 178. De filosoof Walter Kaufmann noemt dit stappenplan 'de canon' en typeert die als 'het hart van rationaliteit, de essentie van de wetenschappelijke methode en de betekenis van intellectuele integriteit' (ook p. 178). Aan de canon hebben wij de woorden 'beeld' en 'veelzeggend' toegevoegd.

¹⁵ Abram, I. & Wesly, J. *Elkaar leren kennen = Leren van elkaar. Eigen identiteit en interculturele dialoog*. Forum / Ger Guijjs, Utrecht / Rotterdam, 2006.

De segmenten zijn ook te focussen op *specifieke* (deel)thema's zoals bijvoorbeeld gezondheid, armoede of mijn lievelingsplek. Het voordeel van focussen is dat een deel van de identiteit duidelijker zichtbaar wordt. Het nadeel is dat de contouren van het totaal beeld vervagen of zelfs helemaal verdwijnen. Maar dit is inherent aan de operaties 'inzoomen' (focussen) en 'uitzoomen'.

Als niet duidelijk is welke segmenten belangrijker zijn dan andere, worden ze alle even groot gemaakt. De segmenten kunnen op talrijke manieren verlevendigd worden door ze te illustreren met bijvoorbeeld citaten, gedichten, verhalen, tekeningen, muziek, foto's of filmpjes.

Beeldend kunstenaar Hogeschool voor de Kunsten

In Nederland zijn tot nu toe met de ID-cirkels als instrumenteel hulpmiddel een dertigtal projecten uitgevoerd rondom een variëteit aan thema's. Vaak werd aan de deelnemers van tevoren gevraagd een voorwerp mee te nemen, dat iets over henzelf vertelde én over het thema. Bij de eerste kennismaking werd dit verband dan mondeling door hen toegelicht. Er waren projecten voor kleuters, jongeren en ouderen, voor mannen en vrouwen, voor mensen met diverse culturele en nationale achtergronden en voor een mengeling van dit alles. De jongste deelnemer tot nu toe was 10 jaar en de oudste 93. Bij elk project bleek het altijd weer te gaan om voor de deelnemers belangrijke zaken als familie (de levenden en de doden), werk, vriendschap, religie, huis, feesten, respect, gezondheid, hobby's, geld, reizen en dergelijke. Allemaal typische identiteitskenmerken.¹⁶

De projecten stelden de deelnemers in staat hun eigen identiteit bij elkaar te knippen, te plakken, te tekenen en te schrijven. De audiovisuele en digitale toepassingen van de ID-cirkels zullen niet lang op zich laten wachten.

¹⁶ Zeven projecten zijn beschreven in Abram & Wesly (2006).

Arena model

Het **Arena model**, dat vroeger het ABCD-model of de ABCD-kroon heette, maakt het bovenstaande inzichtelijk.¹⁷ De drie kernbegrippen van het model zijn Arena (A), Beelden (B) en Contacten (C).

Arena kan zowel strijdperk als podium betekenen. Het is de context, waarin het leren en andere vormen van communicatie zich afspelen.

Beelden (meervoud) verwijst naar identiteit én imago.

- Identiteit of zelfbeeld geeft aan hoe iemand zichzelf ziet, ervaart, waardeert en dat kenbaar maakt. Imago is daar de tegenhanger van, het tegenbeeld. Het verwijst naar het beeld dat anderen van iemand hebben en de uitingen dáárvan.
- Identiteit is zelfdefinitie, imago is de identiteit die door anderen wordt opgelegd.
- Imago is biografie, identiteit is autobiografie.
- Ook groepen hebben een identiteit en een imago.

Identiteit en imago overlappen elkaar, net zo als autobiografie en biografie dat doen. Ze vallen echter nooit helemaal samen (discrepantie).

Contacten (meervoud) verwijst naar conflict én dialoog.

De discrepantie tussen identiteit en imago leidt tot spanning en conflict, maar kan ook het begin van een dialoog zijn.

- Een conflict kent doorgaans winnaars én verliezers. Een dialoog alleen maar winnaars.
- Dialoog is gericht op uitwisseling, openheid en wederzijdse belangstelling.
- Dialoog kan ook kritisch zijn, maar dan wel in opbouwende zin (opbouwende kritiek).

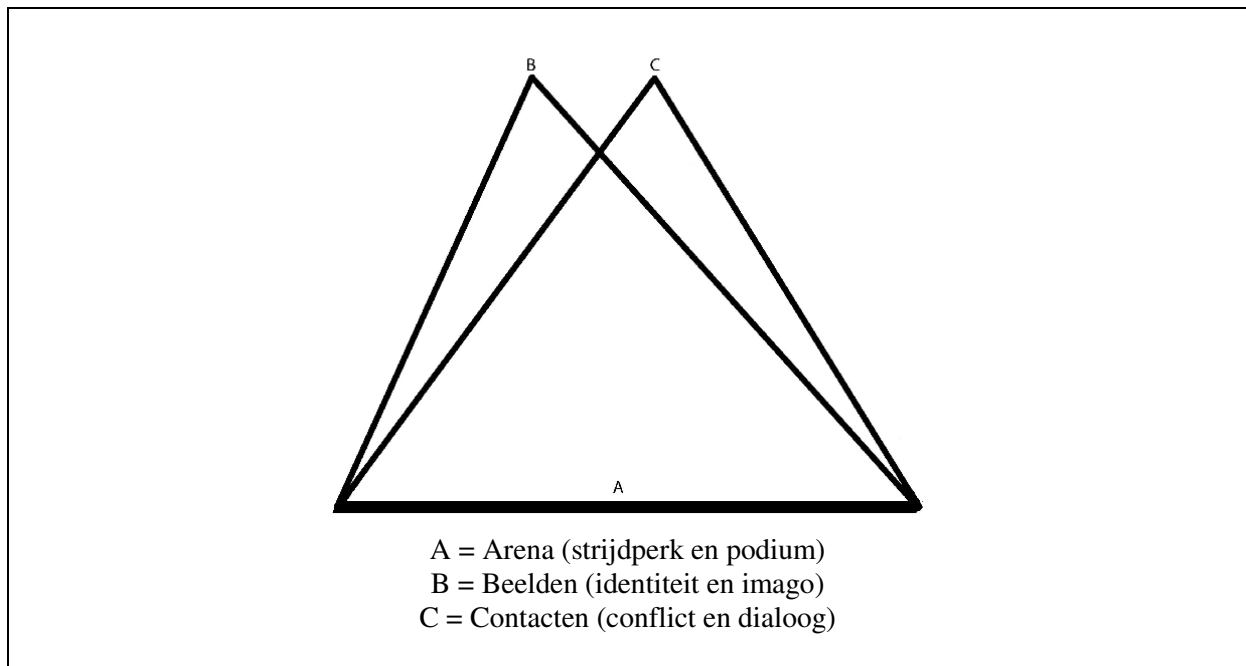
Intercultureel leren vindt plaats in arena's, waarin

- ruimte is voor beelden van en over iemand (identiteit en imago)
- contacten gelegd worden (conflict en dialoog)
- dialoog (ontmoeting) uiteindelijk meer loont dan conflict (confrontatie)
- conflicten erkend worden en omgebogen in de richting van dialoog

Niet alle conflicten zijn oplosbaar. Een veilig en warm podium bevordert de dialoog en het intercultureel leren. Een vijandig en kil strijdperk daarentegen belemmert die beide en verscherpt het conflict.

¹⁷ Het Arena model is ontstaan uit wat vroeger het ABCD-model of de ABCD-kroon heette. Zie Abram, I. 'Alle tranen zijn zout. Over intercultureel leren in opvoeding en onderwijs.' In: Rupp, J.C.C. & Veugeliers, W. (Red.). *Moreel-politieke heroriëntatie in het onderwijs*. Antwerpen / Apeldoorn, Garant, 2003, p. 211-250. De hier gepresenteerde versie van het Arena model is een vereenvoudiging van het Arena model, zoals dat voorkomt in Abram & Wesly (2006).

Schema 1: Arena model voor intercultureel leren

In de figuur – de ABC-kroon – overlappen de driehoeken elkaar. Dat wil zeggen, dat met name de woordparen strijdperk-podium, identiteit-imago en conflict-dialoog steeds twee begrippen verbinden, die vervlochten zijn, die elkaar beïnvloeden en die onderling samenhangen. Elk menselijk leven in willekeurig welke arena geeft daar blijk van.

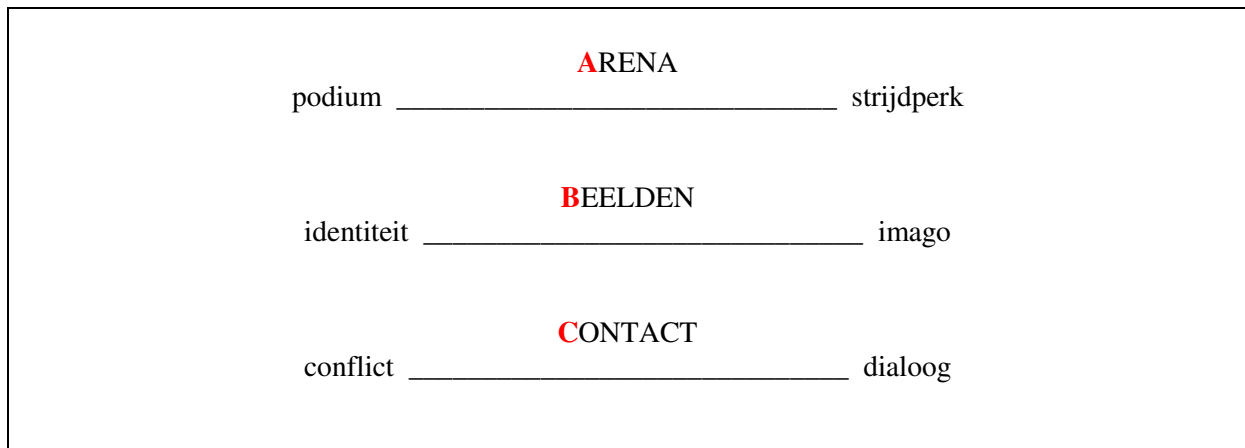
Net zo als ‘koud’ en ‘warm’ kunnen strijdperk-podium, identiteit-imago en conflict-dialoog op een continuüm geplaatst worden, voorgesteld door een horizontale lijn (van punten).

koud _____ warm

Hoe meer naar links een punt op deze lijn ligt, hoe kouder het is. Hoe meer naar rechts, hoe warmer. Deze voorstelling van zaken illustreert dat ‘warm’ en ‘koud’ geen óf-óf begrippen zijn die elkaar uitsluiten, maar de uiteinden van een breed spectrum.

Het onderstaande schema 2 brengt op dezelfde manier de paren strijdperk-podium, identiteit-imago en conflict-dialoog in beeld. Het laat de bovengenoemde vervlechting, beïnvloeding en samenhang nog duidelijker zien dan schema 1.

Schema 2: Het **ABC** van intercultureel leren

Schema 1 en schema 2 zijn louter illustraties bij de door ons ontwikkelde gedachten. Daarin zijn ze te vergelijken met identiteitscirkels. Het Arena model – het ABC-model of de ABC-kroon – is op te vatten als het abc van leren, als de allereerste beginselen ervan. Daar elk mens een wereld op zich is, zijn alle geslaagde vormen van leren per definitie intercultureel: jezelf leren kennen via anderen en anderen via jezelf. Daarom is ‘intercultureel leren’ hetzelfde als ‘leren’ of zou het als zodanig opgevat moeten worden. Door het woord ‘intercultureel’ te laten vervallen wordt

- Schema 1: **Arena model voor leren**,
- Schema 2: **Het ABC van leren**,
- Het Arena model een **algemeen model voor leren**.

Algemene toepasbaarheid van het model

Leren is, net als ademen, drinken en eten, een basale menselijke activiteit. Toch is het Arena model niet universeel toepasbaar. Niet iedereen onderschrijft de aanname, dat ‘dialogo uiteindelijk meer loont dan conflict’.

Mensen of instituten, die menen de waarheid in pacht te hebben, hebben geen behoefte aan een dialoog met andersdenkenden. Ze zien dat als verspilling van tijd en energie. Bovendien kan zo’n dialoog gevaarlijk zijn: de waarheid van andersdenkenden kan hun waarheid ‘besmetten’. Religieuze fundamentalisten zijn daarom principiële tegenstanders van dialoog. Dat geldt evenzeer voor politieke fundamentalisten, zoals bijvoorbeeld de Nazi’s onder Hitler of de ‘white power’-racisten in de Verenigde Staten.

Andere tegenstanders van de dialoog zijn personen of instellingen, die zich onverslaanbaar achten. Zij denken alle conflicten te kunnen winnen en kiezen daarom voor de confrontatie. De geschiedenis leert ons, dat dit een misvatting is. Geen mens of organisatie is ‘eeuwig’ onoverwinnelijk. Er bestaan ook geen onoverwinnelijke staten of imperia.

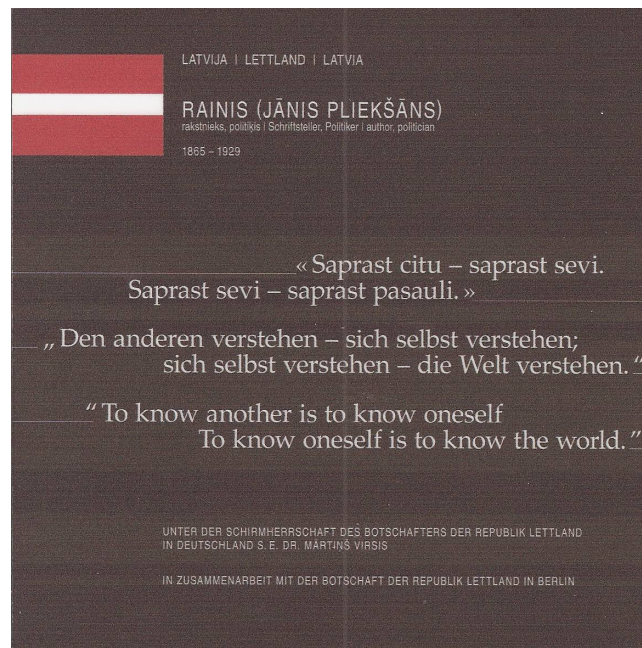
Actoren, die menen de wijsheid in pacht te hebben of denken onoverwinnelijk te zijn, zijn dialoogweigeraars. Conflicten, waarin zij een hoofdrol spelen, zijn moeilijk vreedzaam op te lossen. Toch maken zij getalsmatig – niet ideologisch – een bijna verwaarloosbaar deel uit van de hele mensheid. Zelfs degenen die zichzelf ‘fundamentalist’ of ‘oppermachtig’ noemen

of door anderen zo getypeerd worden, blijken in werkelijkheid wel degelijk beperkte vormen van dialogische uitwisseling voor te staan.

De kracht van het Arena model blijkt uit de vele manieren waarop en de vele situaties waarin het gebruikt kan worden. De situaties (arena's) kunnen variëren van een bloedig slagveld tot een aandachtige schoolklas. De vele toepassingsmogelijkheden zijn ook in schema 1 verbeeld: de A is te bereiken via B en C. Men kan de A(rena) betreden, uitgaande van de positieve of negatieve beelden, die de betrokkenen van elkaar hebben. Maar het kan ook via de conflicten en spanningen die er in de arena heersen. Of men gebruikt de arena om te experimenteren met nieuwe vormen van dialoog en communicatie. Afhankelijk van de situatie kiest men waar het verstandig of interessant is om te beginnen. Welke ingang men ook kiest, steeds spelen alle betekenissen waar de twee letters B en C voor staan, een rol:

- identiteit en imago
- conflict (confrontatie) en dialoog (ontmoeting)

B en C zijn bij wijze van spreken de deuren en de ramen, die geopend kunnen worden om de binnenwereld en de buitenwereld met elkaar te verbinden. “Een ander kennen is jezelf kennen. Jezelf kennen is de wereld kennen.”¹⁸.

Plaquette, liggend in een Berlijnse stoep (*Pfad der Visionäre / Pad der Visionairen*)

¹⁸ Uitspraak van Letlands beroemdste dichter Janis Rainis (1865-1929). Hij was een vurige patriot, maar moest tegelijkertijd niets hebben van een bekrompen, nationalistisch provincialisme.

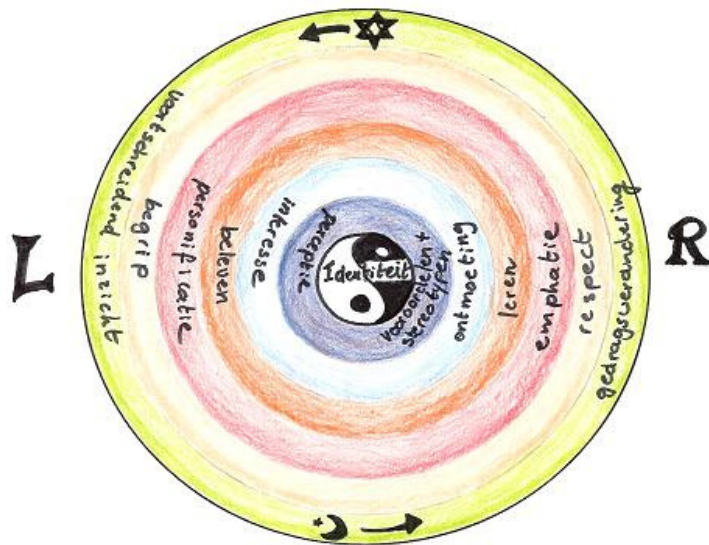
BIJLAGE

Hoe maak je een identiteitscirkel of ID-cirkel?

Iedereen kan een ID-cirkel maken, jong of oud, alleen of in groepsverband, thuis of op het werk.

1. Kies wie of wat voor jou belangrijk is: welke personen, bezigheden, hobby's, voorwerpen, idealen, doelen enzovoort? Onthoud of noteer alles met trefwoorden.
2. Rangschik de trefwoorden in volgorde van belangrijkheid.
3. Verdeel een blanco cirkel in 'taartpunten': maak de belangrijkste taartpunten groot en de minder belangrijke kleiner.
4. Plaats de trefwoorden in de taartpunten.
5. Voeg aan de taartpunten teksten, tekeningen, kleuren, foto's of collages toe.

Sommige cirkelmakers doen het anders dan hier beschreven. Zij maken geen taartpunten, maar kiezen voor andere vormen: kleine cirkels in de grote ID-cirkel en / of hier en daar een oog of wolk of wat dan ook. Enkelen nemen de lege ruimte buiten de ID-cirkel erbij. Dat kan allemaal.

Lid van de Commissie Dialoog van de Liberaal Joodse Gemeente in Amsterdam